

НАШЕ ЖИТТЯ

ГАЗЕТА ЗАСНОВАНА
В ЛИПНІ 1967 РОКУ

ОРГАН ЦЕНТРАЛЬНОГО ПРАВЛІННЯ
УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА ГЛУХИХ

ВИХОДИТЬ
ЩОСУБОТИ

№ 15 (862) | Субота, 14 квітня 1984 року | Ціна 2 коп.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ про Пленум Центрального Комітету Комуністичної партії Радянського Союзу

10 квітня 1984 року відбувся черговий Пленум Центрального Комітету Комуністичної партії Радянського Союзу.

Пленум розглянув і схвалив пропозиції Політбюро ЦК КПРС в організаційних та інших питаннях, зв'язаних з проведенням першої сесії Верховної Ради СРСР одинадцятого скликання.

Потім Пленум обговорив питання про Основні напрями реформи загальноосвітньої і професійної школи. З доповіддю в цьому питанні виступив сек-

ретар ЦК КПРС тов. М. В. Зимянін. У дебатах на доповідь взяли участь тт. Усманходжаєв І. Б. — перший секретар ЦК Компартії Узбекистану, Федірко П. С. — перший секретар Красноярського крайкому КПРС, Дементьєва Р. Ф. — другий секретар Московського міськкому КПРС, Александров А. П. — президент Академії наук СРСР, Петров В. О. — Герой Соціалістичної Праці, токар харківського виробничого об'єднання «Завод імені Малишева».

З великою промовою на Пленумі виступив Генеральний секретар ЦК КПРС тов. К. У. Черненко.

Пленум прийняв постанови «Про дальше поліпшення роботи Рад народних депутатів» і «Про Основні напрями реформи загальноосвітньої і професійної школи».

Промова тов. К. У. Черненка і постанови Пленуму публікуються в пресі.

На цьому Пленум ЦК КПРС закінчив роботу.

ПОЗИВНІ „ЧЕРВОНОЇ СУБОТИ“

ДО СВЯТА ПРАЦІ ВЖЕ ГОТОВІ

Коллектив Сімферопольського УВП гаряче підтримує ініціативу передових підприємств країни — провести комуністичний суботник, присвячений 114-й річниці з дня народження В. І. Леніна.

У день «червоної суботи» всі робітники вирішили працювати старанно, добитися найвищої продуктивності праці, виготовивши при цьому 200 костюмів понад план.

Правофлангові соціалістичного змагання, кращі виробничники УВП Р. І. Крива, Л. Д. Мамагова, Н. Р.

Осипчук, М. Ю. Скоробогач взяли підвищені соціалістичні зобов'язання. Досвід, висока професійна майстерність, чітка організація всіх виробничих процесів дадуть їм змогу виконати протягом зміни не менш, ніж півтори норми.

Трудівники докладають всіх зусиль, щоб успішно справитись з поставленим завданням.

В. БЛИЗНЮК,
заступник директора
Сімферопольського
УВП з виховної роботи.

Старанно працює в четвертому році одинадцятої п'ятирічки швачка-мотористка Одеського виробничого об'єднання «Електрик» Т. Б. Тимошук. Особливо високі показники вона вирішила добитися в день комуністичного суботника, присвяченого 114-й річниці з дня народження В. І. Леніна. Фото Й. МІНДЕЛЯ.

ВИЗНАЧИЛИ ОБСЯГ РОБІТ

Учні Криворізької спеціальної школи-інтернату ретельно підготувалися до ленінського суботника. Ними заготовлена необхідна кількість знарядь праці, посадочного матеріалу.

Піонерські та комсомольські класи отримали трудові паспорти, в яких зазначено обсяг робіт, що їх необхідно виконати в день «червоної суботи».

Учні ж ІХ «Б» та ХІІ класів першими справились із зазначеними у паспортах обсягами робіт. У вихідні дні та у вільний час вони

обкопували фруктові дерева, обрізали гілля, впорядковували клумби.

Найвідповідальніша робота випала і членам гуртка «Юний квітникар». Вони виростили чимало різноманітних квітів, висадили їх у горшечки, якими буде прикрашено Ленінський зал та зал Великої Вітчизняної війни.

Всього в суботнику взяли участь понад 300 учнів та вчителів школи.

П. БАБЕНКО,
м. Кривий Ріг

Швейний цех Сімферопольського УВП — один з кращих на підприємстві. Звання колективу комуністичної праці його трудівники підкріплюють багатьма добрими справами: значно перевищують виробничі завдання, продукція, виготовлена колективом, відзначається високою якістю.

Днем найвищої трудової віддачі для передовиків підприємства стане «червона субота». Зокрема, молода швачка-мотористка, член ВЛКСМ Ольга Болотіна зобов'язалася денну норму виробітку виконати на 130 процентів. В цьому їй допоможе досвід, висока професійна майстерність. Фото О. ШУСТА.

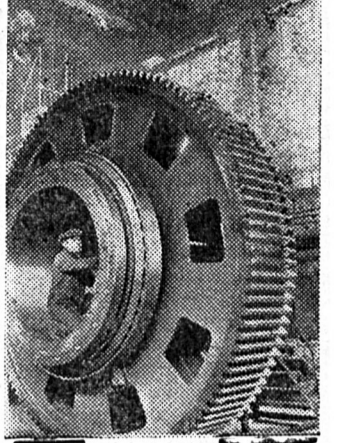
ПО РЕСПУБЛІЦІ

Донецька область. Крокуючі екскаватори, залізничні цистерни й вагони, козлові крани, металургійне устаткування і товари народного споживання випускає виробниче об'єднання «Ждановважмаш».

До дев'ятнадцяти країн світу експортуються його вироб. Встановлене на зарубіжних металургійних підприємствах устаткування з маркою «Ждановважмаш» має високу експлуатаційну надійність, зручне в обслуговуванні.

У нинішньому році колектив об'єднання планує збільшити випуск експортного устаткування порівняно з минулим роком більш як на 400 тисяч карбованців. На місяць раніше строку виконано недавно замовлення

індійських металургів — виготовлено редуктор головного приводу конвертера місткістю 130 тонн.

На знімках: ліворуч — ударник комуністичної праці токар Б. П. Недопака працює в рахунок травня 1984 року. Він — один з кращих наставників цеху; праворуч — слюсар-складальник О. М. Крицький встановлює підшипники на п'ятиметровій шестерні майбутнього редуктора.

(Фотохроніка РТАУ).
Фото Б. Дембицького.

„ГОРИЗОНТ“ У КИЄВІ

Львівські телевізори «Електрон», київські «Славутичі», сімферопольські «Фотони» популярні далеко за межами республіки. Ось і недавно у столиці Білорусії завершив роботу ярмарок продажу телевізорів «Славутич», який дуже сподобався мінчанам. А 10 квітня у Києві відкривається виставка-продаж телевізорів «Горизонт».

Головне підприємство об'єднання «Мінський радіозавод», яке незабаром святкуватиме 35-річчя, має у своєму послужному списку такі виробы, як радіола «Мінськ-Р-7», транзисторний радіоприймач «Мінськ-Т», телерадіола «Беларусь-110». Тут народився і сенсорний переміщач телевізійних програм. Продукція мінчан екпортується у 28 країн світу. Предметом наступної виставки-продажу в Києві буде «Горизонт-736Д». Це уніфікований телевізор кольорового зображення з розмі-

ром екрана по діагоналі 61 сантиметр. Він забезпечує впевнений прийом на всіх каналах метрового і дециметрового діапазонів. Широко застосування мікросхем значно підвищує надійність. Автоматичне підтримання в апараті живильних напруг робить необхідним стабілізатор.

Відвідувачів виставки у Києві чекають сюрпризи. Покупці першої тисячі апаратів стануть учасниками лотереї. Між ними буде розіграний кольоровий телевізор. Серед вигравів — радіоприймач «Океан-209», ручки-радіоприймачі. Буде розіграно також 300 талонів, які подовжують строк гарантії у півтора раза.

На виставці п'ять радіомеханіків та інженер-конструктор допоможуть вибрати покупку, дадуть консультації, удома відрегулюють апарат, якщо в цьому виникне потреба.

В. МИХАЙЛЕНКО.

ПАМ'ЯТІ ВЕЛИКОГО ПОЕТА-ДЕМОКРАТА

ПАРИЖ, 9 (ТАРС). Уродинна церемонія, присвячена 170-річчю з дня народження великого українського поета-демократа Т. Г. Шевченка, відбулась у французькому місті Шалет-сюр-Луен. Вона була проведена з ініціативи місцевого муніципалітету з участю постійного представництва УРСР при ЮНЕСКО.

В одному з центральних залів міста розгорнуто виставку, яка розповідає про життя і творчість славного сина українського народу. Книжкова експозиція «Шевченко і літературний світ» знайомить відвідувачів з «Кобзарем», іншими виданнями творів поета, літературою, присвяченою його творчості.

Виступаючи на церемонії відкриття виставки, мер міста Ж. Луї підкреслив, що

творча спадщина українського поета близька і зрозуміла французам, які шанують мужню працю поета-борця в ім'я нового життя, свободи і щастя всіх людей. Пам'ятник, який споруджено в Шалет-сюр-Луен, є найкращим свідченням цього визнання, сказав мер. Він відзначив, що святкування ювілею Т. Г. Шевченка сприятиме зміцненню співробітництва та взаєморозуміння між радянським і французьким народами в ім'я миру і прогресу.

Постійний представник УРСР при ЮНЕСКО А. Я. Зленко розповів присутнім про немеркнуче значення творчості Тараса Шевченка. Він підкреслив, що сьогодні заповіт Кобзаря втілюється в конкретні діла в новому й щасливому житті трудящих Радянської України.

ЗВАННЯ ЗОБОВ'ЯЗУЄ

Балтський клуб УТОГ, що на Одещині, один з кращих в області. У культзакладі добре поставлено масово-політичну і культурно-освітню роботу.

Для відвідувачів систематично проводяться лекції і бесіди, усно-мімічні журнали, тематичні вечори та інші масові заходи. Для їх організації часто запрошуюються лектори міського відділення товариства «Знання», фахівці, ветерани Великої Вітчизняної війни і праці.

Минулого року в клубі було прочитано 50 лекцій і доповідей на найрізноманітнішу тематику, проведено цілий ряд цікавих зустрічей зі знатними людьми району. За матеріалами цих заходів створено змістовні стенди з наочною агітацією, які завжди привертють увагу нечуючих.

Вагомим здобутком активістів культзакладу є організація клубів за інтересами. Це — громадсько-політич-

ний клуб «День планети», художнього читання «Літературні вечори», шахово-шаховий «Ладья». Всі вони мають своїх постійних прихильників, які своєю активною участю у діяльності клубів пропагують кращі форми культурного відпочинку.

Належну увагу культзаклад приділяє висвітленню авангардної ролі у нашому суспільстві знатних трудівників, широко пропагує їх здобутки у праці. На обліку у Балтському міжрайвідділі перебуває 32 ударники комуністичної праці. Кращих з них занесено на Дошку Пошани МРВ. Про успішних передовиків, зокрема А. Глуцака, В. Михайловського, В. Березюка писала районна газета «Народна трибуна». Ці матеріали стали предметом обговорення на тематичних вечорах, їх герої виступали перед присутніми, розповідали про свій життєвий і трудовий шлях.

Дедалі зростають творчі досягнення колективу художньої самодіяльності Балтського клубу, вагомим стає доробок кіноматорів, більш цілеспрямовано і ефективно діє бібліотека. Тут на чолі всіх добрих справ виступають І. Єзерський, І. Дудковський та інші активісти міжрайвідділу.

Як і в попередні роки, багато робиться для культурного обслуговування трудівників сільської місцевості. Для них, під час виїздів у села, проводяться лекції, масові заходи, надається практична допомога у розв'язанні юридичних, побутових проблем, успішно вирішуються питання з трудовлаштування, медичної допомоги.

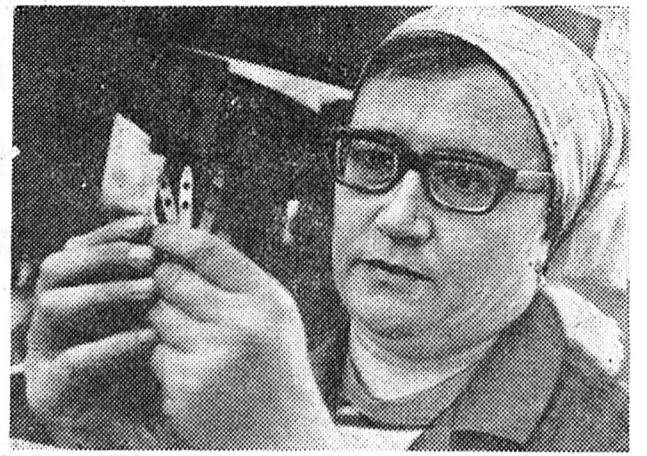
Завідувача районним клубом Л. І. Ковтанюк розповіла:

— Наше завдання — мобілізувати нечуючих трудівників на безумовне виконання соціалістичних зобов'язань.

Продовольчої програми. Щоб досягти поставленої мети, ми постійно зміцнюємо зв'язки з партійними і радянськими органами районів, і, зокрема, колгоспів, де працюють члени УТОГ. Це дає бажаний результат: нечуючі трудівники, відповідаючи на турботу партії і уряду, прагнуть ударною працею примножувати славу своїх колективів, робити гідний внесок у зміцнення економічної і оборонної могутності нашої Вітчизни.

Хочеться відзначити людей, які своєю енергійністю, ентузіазмом зумили піднести ідеологічну, політико-виховну роботу серед глухих на належний рівень, підпорядкувати її основним завданням, які висуває партія і уряд перед культурармією сьогодні. Це ветерани клубної роботи С. Т. Шатіло, В. С. Сандул, С. А. Стенер, А. Л. Глидак. Завдяки ним Балтському клубу УТОГ присвоєно високе звання «Колектив відмінної роботи».

В. ТРОХИМЕНКО.
Одеська область.

Галину Іванівну Макачук на КДВО «Контакт» добре знають як кваліфіковану штампувальницю, старанну і сумлінну робітницю. Змінні завдання трудівниці щораз виконує на 125—130 процентів. Фото І. ЩЕРБАНЮКА.

ДИСЦИПЛІНА ПОЧИНАЄТЬСЯ З... ПОДВІР'Я

Хоч раніше ніколи не бував у Кіровограді, та вулицю Яна Томпа, де знаходиться підприємство Товариства, відшукав швидко. Порівнявши з будинком за номером 12, сміливо повернувшись через арку на територію, що одночасно служила й прохідною УВП, і несподівано потрапив на яскраве занедбане подвір'я.

Мені ніяк не вірилося, що це територія промислового підприємства. Чого там тільки не було. На купі соди валялися рулонні папери і бухти катанки, баки й діжки, автотранспорту, два старі автомобілі без коліс з повними кузовами металобрухту. І серед усього цього мотлоху виблискували металеві ящики для молочної посуду.

Не туди потрапив, здалося мені. Це якесь звалище. Та помилки, як виявилось, ніякої не було. Вивіска з вулиці, коли підійшов, щоб ще раз переконатися, промовисто свідчила: «Кіровоградське учбово-виробниче підприємство УТОГ». І я вдруге повернувшись через арку. Обурення, викликане побаченням, відлягло і натомість закралося якесь співчуття керівникам УВП. Подвір'я таки, справді, тісне, куди ж оце все подінеш? Та коли ближче познайомився з підприємством, з роботою в колективі, то прийшов до вис-

новку: безладдя на території носить не випадковий характер, це — ніби візитна картка підприємства з багатьма недоробками й упущеннями, до яких тут звикли і з якими всі змирилися.

Візьмомо трудову дисципліну. За 1983 рік на Кіровоградському УВП внаслідок прогулів втрачено дев'яносто чотири людинодні, а за два місяці нинішнього — вже встигли «відзначитися» дванадцять робітників. В цілому вони прогуляли сорочку всім людиноднів, або іншими словами допущено п'ятдесят процентів минулорічних втрат робочого часу.

Що й казати, трудова дисципліна, нікудишня. Намагаючись якось виправдатися, заступник директора УВП з виховної роботи О. О. Юрасов говорить:

— До порушників ми вживаємо рішучих дій. За пияцтво і прогули без поважних причин торік звільнено тридцять п'ять чоловік. Товаришким судом розглянуто п'ять справ...

Так, злісних порушників справді покарано шляхом звільнення, але цілеспрямованої виховної роботи для попередження подібних явищ в колективі не ведеться. Навколо прогульників не створено атмосферу нестерпимості. От і виходить, що з одними прогульниками

ми розпрощалися, а кількість втрат робочого часу не зменшується.

У цій важливій роботі не відчувається належної ролі громадських організацій підприємства — профспілкової, комсомольської та первинної організації УТОГ, народного контролю, «Комсомольського прожектора», стінної газети.

У доповідях на зборах, правда, згадують прогульників, але профком підприємства ще не взяв під належний контроль кожен випадок порушення трудової дисципліни.

Кочегар Т. В. Бабоша в цьому році вже прогуляв шість робочих днів, але ніхто з профспілкових активістів не поцікавився: чому він не вийшов на роботу? Первинна організація УТОГ всі свої засідання проводить спільно з профкомом. У секретаря комсомольської організації С. І. Балашова немає ні планів роботи, ні протоколів зборів. Про яку вже тут виховну роботу можна говорити. А «Комсомольського прожектора» на підприємстві взагалі немає. Так, що прогульникам пообов'яються нічого.

Народний контроль деяку роботу проводить, але в його діяльності немає гласності. На двох стендах в коридорі висять плакати про пияцтво, третій — в

червоному кутку. Мовчить стінна газета підприємства. Ось як виглядає її номер, присвячений міжнародному жіночому дню. Невелика стаття із загальновідомих істин та список восьми прізвищ під назвою «наші жінки», що самі собою нічого не говорять читачеві.

На підприємстві є чимало славних передовиків виробництва, але їх приклад сумлінного ставлення до роботи і зразкову трудову дисципліну недостатньо прищеплюють тим, хто тільки прийшов працювати на УВП. Що стосується наставництва, то ця робота вкрай занедбана. Показники єдиного стенда, присвяченого цьому рухові, відносяться до 1982 року.

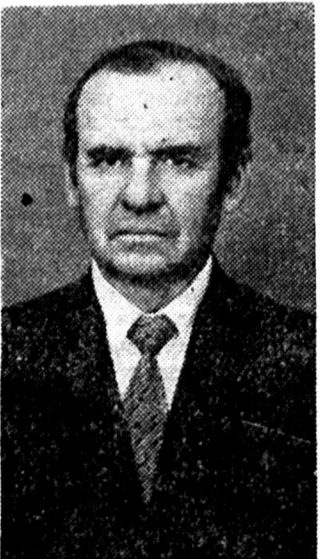
Умови праці на Кіровоградському УВП нелегкі, є й інші питання, що потребують свого розв'язання. І з часом це буде зроблено. Але біда в тому, що за цими об'єктивними причинами директор УВП Г. П. Цуканов, секретар парторганізації підприємства О. О. Юрасов, голова профкому С. І. Никифорова та інші товариші приховують свої недоробки й упущення в наведенні елементарного порядку на багатьох ділянках роботи, як це маємо на подвір'ї.

О. КУДРЯВЦЕВ,
спец. кор. «Нашого життя».
м. Кіровоград.

ЗВЕДЕННЯ ВИПУСК НОРМАТИВНО-ЧИСТОЇ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВАМИ ТОВАРИСТВА ЗА БЕРЕЗЕНЬ 1984 р.

(в тисячах карбованців)

Назва підприємства, об'єднання	План	Фактичне виконання	Процент виконання
Комунарське	34	38	111,8
Білоцерківське	101	110	108,9
Івано-Франківське	97	105	108,2
Вінницьке	66	71	107,6
Харківське-2	82	88	107,3
Кіровоградське	44	47	106,8
Дрогобицьке	63	67	106,3
Сімферопольське	55	58	105,5
Черкаське	55	58	105,5
Львівське швейне підприємство «Силует»	140	147	105,0
Ужгородське-1	23	24	104,3
Бродівське	71	74	104,2
Херсонське	53	55	103,8
Дніпродзержинське	82	85	103,7
Кам'янець-Подільське	62	64	103,2
Миколаївське	33	34	103,0
Ровенське	33	34	103,0
Житомирське	104	107	102,9
Дніпропетровське	71	73	102,8
Донецьке виробниче об'єднання «Електромагніт»	333	342	102,7
Чернівецьке	235	241	102,6
Артемівське	87	89	102,3
Київське дослідно-виробниче об'єднання «Контакт»	346	354	102,3
Полтавське-1	78	79	102,3
Полтавське-2	96	98	102,1
Сумське	50	51	102,0
Єнакіївське	61	62	101,6
Лубенське	65	66	101,5
Запорізьке	178	180	101,1
Одеське виробниче об'єднання «Електрик»	182	184	101,1
Конотопське	90	91	101,1
Ворошиловградське	153	153	100,0
Ужгородське-2	63	63	100,0
Лебединське	37	37	100,0
Харківське-1	73	73	100,0
Чернігівське	71	71	100,0
ВСЬОГО:	3467	3573	103,1

— Наш ветеран, — з гордістю говорять про Віталія Івановича Скляра на Дніпродзержинському УВП. Одним з перших на підприємстві йому присвоєно звання майстер — «золоті руки».

ШИЛА В МІШКУ НЕ СХОВАЄШ

У передовій статті «Дбає про безпеку праці» від 25 лютого 1984 року газета критикувала ряд підприємств та об'єднань Товариства, де за неповних два місяці нинішнього року було допущено по одній виробничій травмі з втратою робочого часу. Нагадаємо коротко. Мова йшла про Ужгородське УВП-1 і Київське дослідно-виробниче об'єднання «Контакт». Генерального директора виробничого об'єднання «Електромагніт» Є. В. Скржипковського було піддано критиці за неявку на семінар і переатестацію з профілактики травматизму.

І от до редакції надійшли

відповіді. Начальник виробництва Ужгородського УВП-1 І. П. Самотовка та головний інженер КДВО «Контакт» В. П. Вітвіцький повідомляють: критику «Нашого життя» обговорено на засіданні профкому і первинної організації УТОГ на УВП-1, на розширеному засіданні «Дня охорони праці» — в об'єднанні «Контакт».

З усіма робітниками проведено позачерговий інструктаж з техніки безпеки, поліпшено контроль з боку майстрів за працею робітників, проводяться лекції і бесіди з техніки безпеки. На осіб, що відповідають за організацію безпечних умов праці і не жили своєчасних

ГАЗЕТА ВИСТУПИЛА: ЩО ЗРОБЛЕНО

заходів для відвернення нещасних випадків на виробництві, накладено суворі дисциплінарні заходи впливу.

Надійшла на виступ газети відповідь також і з Донецького виробничого об'єднання «Електромагніт». Головний інженер В. В. Ємельяненко з приводу неявки тов. Скржипковського Є. В. на переатестацію з охорони праці і техніки безпеки пише: «На період зацієї екзамінів генеральний директор знаходився у тарифній відпустці, крім того, на початку відпустки захворів».

Далі В. В. Ємельяненко перераховує ті заходи, яких вжито в об'єднанні для по-

передження виробничого травматизму. «...проведено позачерговий інструктаж робітників дільниць, де мали місце травми, а також навчання з наступною атестацією робітників і службовців на роботах з підвищеною небезпекою. Виконано всі заходи, намічені в актах по формі Н-1 на дільницях, де сталися травми».

Оперативний контроль І і II ступеня, інструктажі на робочих місцях стали важливою ланкою профілактики травматизму, контролю умов праці. В даний час становище в цій галузі роботи по охороні праці, техніці її безпеки та промсанітарії значно поліпшилось...»

Якщо судити з відповіді, надісланої до редакції, то в об'єднанні «Електромагніт» зроблено чимало. Але факти говорять про інше. Травматизм тут не тільки не зникає, а, навпаки, зростає. Якщо за весь 1983 рік в об'єднанні сталося шість нещасних випадків, то за перший квартал нинішнього — вже допущено три травми. Як видно, становище не таке вже й блискуче, як запевняє редакцію головний інженер В. В. Ємельяненко.

Недоробки й упущення в організації охорони праці та техніки її безпеки, як шила в мішку, не сховаєш. Керівництву об'єднання «Електромагніт» слід серйозно замислитись над цим і зобов'язати належні висновки.

П. БУКОВИНСЬКИЙ.

Справа Леніна живе і перемагає

ВЛАДИМИР ІЛЬЧИ
ЛЕНИН. Фотоальбом. Издание второе (Петров А. И. и другие). — Москва, издательство «Планета», 1983 г. — 7 р. 60 коп.

Фотоальбом розповідає про життя і діяльність В. І. Леніна — геніального продовжувача революційного вчення К. Маркса і Ф. Енгельса, творця Комуністичної партії Радянського Союзу, керівника соціалістичної революції і засновника першої в світі соціалістичної держави, вождя міжнародного робітничого класу.

Опубліковані в альбомі фотоматеріали доносять до нас основні етапи життя і діяльності В. І. Леніна.

В. І. ЛЕНИН В КАЗАНІ (Бурнашева Ю., Валідова К.). — Подборка открыток. — Москва, издательство «Плакат», 1981 г. — 1 р. 10 коп.

Казанський період життя і діяльності В. І. Леніна протягом двох років був важливим етапом у становленні революційних поглядів і формуванні політичного світогляду.

Добірка листівок зможе більш детально познайомити читачів з життям і діяльністю Ілліча в Казані.

СОРАТНИКИ ЛЕНИНА НА УКРАЇНІ. Фотоальбом (Автор текста И. Д. Ремезовский). — Киев, Политгиздат Украины, 1983 г. — 2 р. 20 коп.

У пам'яті партії і народу назавжди збереглися імена революціонерів ленінської школи, що очолили боротьбу робітничого класу і всіх трудящих за встановлення

Радянської влади, за перемогу нового способу життя — соціалістичного.

Альбом розрахований на широке коло читачів.

ПРО ЛЕНИНА. Переклад з російської (За редакцією А. Т. Кінкулікіна) — Київ, видавництво «Радянська школа», 1983 р. Кн. 3. Для роботи з старшокласниками. Упорядник О. В. Кагарлицька та інші. В оправі — 1 крб. 30 коп.

Книга містить документи Комуністичної партії Радянського Союзу, Радянської держави, фрагменти мемуарної і літературної

Ленініани про життя і діяльність В. І. Леніна як великого вченого в революції і революціонера в науці.

Педагоги використовують матеріали книги на уроках, факультативних і позакласних заняттях, рекомендувати окремі фрагменти для самостійної роботи учнів.

ЦЕНТРАЛЬНИЙ МУЗЕЙ В. І. ЛЕНИНА. Подборка открыток. — Москва, издательство «Советский художник», 1981 г. — 39 коп.

Образ В. І. Леніна постійно привертає увагу художників. Роботи живопису, скульптури, присвячені вождю першої в світі соціалістичної держави, користуються великою популярністю в нашій країні.

Розрахована добірка на широке коло читачів.

Ці та інші видання можна придбати в київській книгарні «Мистецтво» та магазинах обліктиторів республіки.

А. ПОПКО.

Є В ЖИТТІ нашого народу події та дати, які стали помітною віхою в його історії. З кожним днем та місяцем все ближче до нас підходять 40-річчя Перемоги радянського народу над фашизмом у роки Великої Вітчизняної війни. Перемоги, яку не здобував жоден народ у світі. Вже сьогодні сорокаріччя крокує по нашій великій та неосянжній Батьківщині. Йому присвячують свої трудові досягнення радянські люди, йому присвячують свої твори митці.

На Львівщині всім добре знайоме ім'я Героя Радянського Союзу Миколи Івановича Кузнецова, легендарного радянського розвідника, людини, яка ввійшла в історію не просто як розвідник, а розвідник-винахідник, який винайшов новий спосіб вишколу офіцерського складу окупаційних військ на Західній Україні. На його бойовому рахунку найцінніша інформація про підготовку фашистами наступу під Курськом, підготовка інформації про акцію по знищенню керівників урядів країн-союзниць

вдало була оформлена сцена. Зокрема, хвилююче враження справляло зображення земної кулі з білим голубом на ній і заклик «Не дамо підірвати мир!»

ВІДСТОЇМО МИР

Сьогодні немає нічого важливішого для людства, ніж відвернення загрози нової світової війни і збереження миру на землі. Боротьба проти гонки озброєнь є справою кожної людини. З цієї нагоди Запорізький обліктитор УТОГ спільно з обласним Будинком культури організували концерт-мітинг, зібрані кошти, від якого були перераховані у Радянський Фонд миру.

Цей захід був добре підготовлений і підтриманий усіма учасниками художньої самодіяльності. Дуже

ДО 40-РІЧЧЯ ПЕРЕМОГИ У ВЕЛИКІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ВІЙНІ ПАМ'ЯТЬ ПРО ЗВИТЯЖНЕ МИНУЛЕ

У Черчіля, Ф. Рузвельта, І. Сталіна у Тегерані, яку готувала розвідка ворога, викрадення генерала фон Ільгена, керівника військ особливого призначення, знищення Головного судді на Галичині доктора Функа, військового льотчика майора Шнайдера та інших. Це говорять про ту велику роль, яку виконував розвідник, що діяв під іменем обер-лейтенанта Пауля Зібберта і підпільною кличкою «Щух». Ця людина своєю бойовою діяльністю принесла велику користь у боротьбі з жорстоким ворогом. Йї подвиг високо оцінив радянський народ.

У березні цього року громадськість нашої країни відзначила сорокаріччя загибелі М. І. Кузнецова. Саме цій події й було присвячене чергове засідання літературного клубу «Сучасник» Львівського обласного будинку культури УТОГ, яке пройшло спільно з клу-

бом-магазином «Світосгляд» обласного Будинку книги та міським відділенням товариства книголюбів. Перед учасниками ввечера виступили директор Будинку книги Т. Кузнецова, помічник головного режисера по літературній частині Львівського ордену Червоної Зірки театру Радянської Армії М. Захаров. Актори, заступник артисти УРСР Г. Щербаков, Ж. Тугай, Ю. Сатаров показали уривок з вистави «Перехожу до дії...» за п'єсою уральського драматурга Е. Веріго, а артисти ордену Трудового Червоного Прапора театру юного глядача ім. М. Горького В. Мовчан та М. Яремків зачитали бойове донесення генералу СС Мюллеру про бойову діяльність Зібберта та лист-заповіт М. Кузнецова.

Сьогодні, як ніколи, актуальною стала розмова про героїзм у роки війни. Американський імперіалізм на-

гнітає міжнародну обстановку, розміщуючи в Європі ракети середнього радіусу дії. І сьогодні доречно нагадати гарячим головам з Вашингтону слова російського князя Олександра Невського: «Хто до нас з мечем прийде, той від меча й загине». Саме на це в своєму виступі й акцентував увагу член Спілки письменників СРСР, голова обласної комісії з питань Фунду миру, член республіканської Ради захисту миру Іван Сварник. Він розповів про роботу львівських письменників у боротьбі за мир, продовження ними традицій нашого славного земляка Я. Галана у публіцистиці.

З великою зацікавленістю зустріли присутні виступи гостей, їх цікаві та змістовні розповіді.

Л. ДЕЛЮДА,
зав. бібліотекою обласного Будинку культури.
м. Львів.

ВШАНУВАЛИ ГЕРОЇВ

Золочівський клуб глухих, що на Львівщині, заповнили члени УТОГ, які завітали сюди на вечір, присвячений 40-річчю визволення рідного краю від німецько-фашистських загарбників.

На вечорі виступив ветеран війни, член райкому Компартії України тов. Федкевич, який, зокрема, сказав:

— У липні виповнюється 40 років, як визволено від

німецько-фашистської окупації наш район. За щастливе сьогоднішня віддали своє життя у битвах з лютьним ворогом тисячі радянських воїнів. То ж будемо гідні їх священної пам'яті, яка увічнена в назвах вулиць міста і сіл району, піонерських дружин і трудових колективів, своєю ударною працею вшануємо їх безсмертний подвиг.

О. КАДЕНКО.
Львівська область.

ЗУСТРІЧ З ВЕТЕРАНАМИ

Поряд з підготовкою до всеосяжного огляду художньої самодіяльності, присвяченого 40-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні, в культзакладах УТОГ нашої області проводяться багато цікавих заходів, перш за все — це зустрічі з учасниками Великої Вітчизняної війни, які захищали рідну Вітчизну від ворога і брали участь у визволенні нашого міста. Одна з них відбулась в Хмельницькому будинку культури УТОГ з В. М. Барбалуком.

Уважно слухали присутні розповідь ветерана, який пройшов усю війну і брав участь у визволенні Хмельницького. Його розповідь про

знування німецьких катів над радянським народом, про муки, які винесли сотні наших юних підпільників, таких як Марія Трембовецька, глибоко запала в душі нечужих людей. Василь Никифорович сказав, що пам'ять про героїв-підпільників ніколи не повинна згасати в наших серцях.

На закінчення зустрічі членам УТОГ було представлено кілька номерів художньої самодіяльності і показаний документальний фільм «У війні не жіноче обличчя».

Н. БЕЛЬДЯЄВА,
інструктор обласного відділу УТОГ.
м. Хмельницький.

Наталію Іванівну Супрун, Ганну Миколаївну Шаповал, Ганну Макарівну Бобок (зліва направо) знають на Лубенському УВП як вправних, сумлінних трудівниць. А ще вони — активістки громадського життя.

Фото И. МИНДЕЛЯ.

16 квітня 1934 року було встановлено звання Героя Радянського Союзу

НАЙВИЩА ВІДЗНАКА КРАЇНИ

...Ті події привернули до себе увагу всього світу. Влітку 1933 року радянська наукова експедиція, очолювана видатним ученим-дослідником О. Ю. Шмідтом, вийшла з Мурманська на пароплаві «Челюскін», щоб пройти протягом однієї навігації по Північному морському шляху від Баренцового моря до Владивостока. Однак у вересні «Челюскін» був затиснутий у кригах, а 13 лютого 1934 року, роздавлений кригами, потонув. Більш як сто учасників експедиції, серед яких були й жінки, висадилися з корабля, який гинув, на кригу. Два місяці у неймовірно тяжких умовах арктичної ночі жили і працювали відважні радянські люди.

Радянський уряд вжив усіх заходів для врятування челюскінців. Вся країна,

затамувавши подих, слухала повідомлення про хід подій. Нарешті групи льотчиків, ризикуючи життям, вдалося розшукати тих, хто зазнав лиха у кригах Чукотського моря, і благополучно доставити їх на Велику землю.

В урядовій телеграмі, надісланій відважним льотчикам, говорилося: «Заохплені вашою героїчною роботою по врятуванню челюскінців. Раді, що ви виправдали кращі надії країни і виявилися гідними синами нашої великої Батьківщини». А далі було сказано, що вирішується питання про встановлення найвищого ступеня відзнаки країни — звання Героя Радянського Союзу і присвоєння його героям-льотчикам. І першим звання Героя Радянського Союзу було присвоєно М. В. Водоп'янову, І. В.

Дороніну, М. П. Каманіну, А. В. Лялідевському, С. О. Леваневському, В. С. Молокову і М. Т. Слепньову. Аналогію Лялідевському було вручено медаль «Золота Зірка» за номером один.

В тому ж 1934 році звання Героя Радянського Союзу присвоюється видатному радянському льотчику М. М. Громову. За ним, зробивши безпосадовочний переліт з Москви на Далекий Схід, найвищої нагороди Батьківщини були удостоєні В. П. Чкалов, Г. Ф. Байдуков і О. В. Веляков.

У 1938 році в списку Героїв з'являються і перші жінки. Це відважні радянські льотчиці Валентина Гризодубова, Поліна Осипенко і Марина Раскова, які здійснили на літаку «Родина» переліт на від-

стань майже шість тисяч кілометрів.

А в довоєнні роки звання Героя Радянського Союзу були удостоєні більш як шістьсот радянських громадян. Серед нагороджених були і відзначені за бойові подвиги при поданні міжнародної допомоги Китаю, що боровся, республіканської Іспанії, за героїзм, виявлений у боях при захисті радянських кордонів біля Хасан, на річці Халхін-Гол.

І все-таки найбільше нагород було вручено пізніше. Настав час, який вимагав від радянського народу масового героїзму в боях з фашистськими загарбниками.

У перші ж дні Великої Вітчизняної війни льотчиці 7-го винищувального корпусу ППО С. І. Здоровцев, М. П. Жуков і П. Т. Харитонов таранили фашистські

літаки на підступах до Ленінграда. Вони стали першими Героями Радянського Союзу воєнного часу. Серед удостоєних цього високого звання — прикордонники, які першими прийняли нерівний бій на кордоні 22 червня 1941 року, і військовий льотчик капітан М. Ф. Гастелло, який здійснив свій безсмертний подвиг, і захисник Брестської фортеці майор П. М. Гаврилов, і багато інших. Серед Героїв Радянського Союзу тих воєнних років — воїни всіх видів наших Збройних Сил, представники майже всіх національностей і народностей СРСР. Більш як 70 процентів з них на момент присвоєння звання були комуністами.

Безсмертні подвиги здійснювались не тільки на фронті, а й у глибокому ворожому тилу. Вся країна узнала імена Зої Космодем'янської, молодоговардійців. Звання Героя Радянського Союзу були удостоєні більш як 230 партизанів,

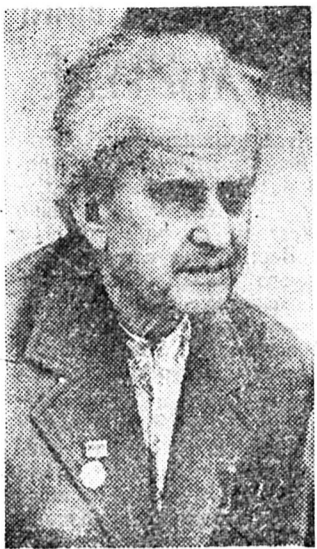
у тому числі двічі — про-славлені організатори і керівники партизанського руху С. А. Ковпак і О. Ф. Федоров. Всього за героїчні подвиги, здійснені у роки Великої Вітчизняної війни, звання Героя Радянського Союзу було присвоєно більш як 11.600 чоловік.

Минула війна. Але і в мирні дні в нашому житті є місце для подвигу. Героями Радянського Союзу стають льотчики-випробувачі і космонавти, підводники — учасники кругосвітних переходів і захисники радянських кордонів.

Найвищий ступінь відзнаки нашої країни — звання «Герой Радянського Союзу» — яскравий показник величезного патріотизму радянської людини, її безмежної відданості своєму народові, справі Комуністичної партії, своїй соціалістичній Вітчизні.

І. ЖУЧЕНКО,
кандидат історичних наук.

МОВОЮ СОНЦЯ

Скільки Саєнко пам'ятає себе, він прагнув до сонця. Змалечку, ще хлопця босоного, він прагнув будь-що зустріти сонце, його схід, світанки. Здавалося, він розуміє мову сонця. Відчував, воно живе, бачить, чує, з ним можна розмовляти: і воно теж розуміє його. Чи не тому діти малюють сонце з очима, олюднюючи його? І мріяв бути таким же добрим вісником життя, дарувати радість, світло.

Олександрові Саєнко в і було лише два роки, коли після тяжкої хвороби він назавжди втратив мову і слух. Глухонігий, він змалку піс у власному відоскобленому світі. Та це був світ добра, бо гостріше відчував свою спорідненість з природою, її квітами, рослинами. Адже і дерева мовчазні, і трави, і зорі у небі. Як це, часом, буває, саме втрата слуху посилює зорове чуття. Він не чув співучої мови матері, її казок, але ж був вразливий до колірної мови її вишивок, міг годинами спостерігати, як її зашкарублі від роботи біля землі руки ніжно торкалися голкою полотна, як спливали червоні та чорні квіти-візерунки. Через ту орнаментальну мову в нього пробудилося, може, ще не усвідомлене тоді відчуття кольору, як виразу людських почуттів.

«Смисл зору, — писав щодо цього Іван Франко, — дає найбагатший матеріал для нашого психічного життя, а тим самим і для поезії». І справді, краєвиди рідного селища Борзни, що на Чернігівщині, краса правічних народних звичаїв, дивовижні витвори народного мистецтва — все це сприяло вихованню у Саєнка з дитинства поетичного сприйняття світу в його цілісності, в єднанні людини з природою, що оточує.

Батько Олександра вчитель і садівник Ферапонт Саєнко за участь в революції 1905 року був заарештований і засланий царським урядом на далеку Північ. Сашкові було шість років, коли вже прилучився до селянської праці, трудився у полі, пас вівці. Саме тоді відчув потяг до краси. Якось один із пастухів запросив малого до хати, показав полищу, інкрустовану соломкою. Привабила над усе гра барв. Стебла жита здалися йому сонячним промінням. Незабаром хлопчик почав сам працювати з соломкою: розщеплював, вигладжував, нарізав на малесенькі клатки стебла, потім наклеював на дощечки, складаючи рослинні орнаменти. Вони здавалися золотими зірками в безодні неба. Сашко не чув голосів, не міг нічого повідати людям. Але зрозумів: барви мають таку ж силу, як і звуки, світ — це мова барв, красою можна промовляти до людей, передавати їм свої думки, відчуття.

Спробував виконувати оздобу соломкою, як це здавна робили на селах, прикрашаючи полиці, мисники. З часом загострилося відчуття форми, кольору.

Саєнкові було вісім років, коли з його оздобами познайомилася українська письменниця Ганна Барвінок. Про мистецький хист хлопця розповіла своєму приятелю Петру Ге, сину відомого російського художника Миколи Ге. Петро Михайлович взяв хлопчика з собою до Петербурга, влаштував до училища для глухонімих.

Під час навчання в училищі він вивчає образотворчу грамоту, знайомиться з живописом. Особливо його захопили російські художники-передвижники, які прагнули наблизити своє мистецтво до життя людей, відбити його у творці.

Саєнко по закінченні училища вирішує поступити до Петербурзької академії мистецтва. Але там зустріли його з посмішкою. «Глухонігий? Батько революціонер, на заслання? А, 1905 рік...» І навіть до іспитів не допустили.

1917 рік. Жовтнева революція дала змогу навчатися далі. Саєнко стає студентом Київського художнього інституту. На лекціях по руках губ юнак намагається зрозуміти викладачів. Важко дуже важко, але в малюванні він одразу ж схоплює суть. Тільки-но професор щось сказав, а Саєнко вже робить олівцем один малюнок за другим, кваплячись показати, як зрозумів сказане, поділитись своєю думкою.

Мова мистецька, вважає Саєнко, повинна бути гранично ясною й рідною глядачеві. Рідною не лише формою, образним змістом, але навіть і матеріалом. А якщо цей матеріал — солома? Олександр Саєнко згадав за неї вдома, в Борзні, на Чернігівщині, вгледівши свої перші дитячі спроби — чорні дощечки з золотими квітками.

Саєнко вперше використовує соломку як матеріал у живописі, шукає свій неповторний стиль, що враховує її особливості, зокрема, щодо ліній та форми. Мова витворів Саєнка виходить з народних джерел, зокрема, геометризованих орнаментів славянських кресельських рушників, ічянських каліт, та особливо інтарсій соломкою, поширених у селах рідного краю.

Вчитель Олександра Саєнка професор В. Кричевський зрозумів улюбленого учня, заохочує його до визначення народного мистецтва, творити, виходячи з його традицій, образів.

У 20-і роки Саєнко, ще навчаючись в інституті, створює такі відомі панно, як «На варті СРСР», «Минуле». В цих творах захоплює не лише їх глибокий зміст, але й сама форма, стрільчасті і загострені контурні лінії, лаконізм, що так властиві природі самого матеріалу соломки.

У 1928 році Саєнко закінчує навчання в інституті. Він був перший в світі глухонігий, що здобув вищу художню освіту. В тому ж році разом зі своїм вчителем професором В. Кричевським він оформляє помещання історичної секції Академії наук у Києві, створює два живописні панно: «Невільники» за мотивами фольклору та «Козак Мамал» — народний герой співає українську думу». Вогненні, ясні кольори, прямолинійні форми підкреслюють характер козака Мамала — енергійний, широсердий. Сам матеріал соломки, в якому виконано твір, надає вже самотності, виразності образу, де все від рідної

землі, її епосу. Загострені, стрільчасті лінії зображень у творах Саєнка, їх прямокутні геометризовані форми — це не свавільні схеми, нав'язані природі, а, здається, сама її мова. Саме вони надають ту своєрідність, ту неповторність, яку неможливо досягти в іншому матеріалі.

Солома! Раніше, ніж ми побачили її у творах художника, вона була в полі стеблом колосу, вона гойдалась під вітром, важка від зерна. Її пекло сонце, торкались натружені руки хлібороба. В ній — тепло гарячого літа, пахощі землі, в ній промені сонця, його барви. Використовуючи соломку, досягаючи з її допомогою контрастів кольору і світла, їх граничної інтенсивності, сяйва, Саєнко немов промовляє до нас мовою самого сонця, ясною, сповненою життя.

У панно «Святковий день» форма, лінії, барви — все створює радісне почуття. Синій колір води, неба і святковий одяг молоді органічно пов'язано із золотавим кольором верби. Барви соломки неначе випромінюють сяйво стилізованого жита під сонцем. Здається, що виконано панно не звичайною соломкою, а набрано коштовними камінцями. Усе тут насичено повітрям, світлом. Соломка тут художній матеріал, митець виявляє його приховану колористичну красу відповідно до свого задуму.

Процес роботи з соломкою складається з мазати камінця та смальти підбираються й встановлюються шматочки звичайної і підфарбованої соломки. Клеять їх на дерев'яну основу, на шит. Солома грає в очах, міниться відтінками її поверхня. Філігранна праця! Треба неабиякою хисту, щоб при та-

кому повільному темпі зберегти трапет, дихання задуму. Основу поруч із соломкою вкривається фарбами гуаші. Тут важливо досягти кольору, який би гармоніював із сонячно-золотим соломки.

У 1962 році у Києві відбулася організована Спілкою художників УРСР, персональна виставка творів Олександра Саєнка, на якій експонувалася його доробок із циклу «Дума про Україну». Тут були твори, виконані з 1920 до 1962 рік. В підготовці цієї виставки велику допомогу надало митцеві Українське товариство глухих. В ті дні він створив два відомих варіанта своєї роботи «В. І. Ленін в Розливі». Митець в своїх творах показав Володимира Ілліча як людину, що уособила в собі велику, переможну Жовтневу революцію. Цей задум хвилював митця ще у передвоєнні роки. Митець ще в 1939 році створив твір, присвячений Володимирі Іллічу, що експонувалася в музеї В. І. Леніна у Києві. У роки Великої Вітчизняної війни, перебуваючи в Борзні, на території тимчасово окупованій фашистами, Саєнко ризикуючи життям, створює монументальну скульптуру В. І. Леніна. Під час війни в Борзні загинув пам'ятник вождів, та як тільки селище було звільнено Радянською Армією від ворога, в той же день на п'єдесталі було встановлено скульптуру В. І. Леніна, виконану Саєнком. Вона стала за пам'ятник вождів.

У 1965 році Саєнко завершив роботу над панно

«Рева та стогне Дніпр широкій». Митець зображує великого Кобзаря біля старої розлогої верби, що уособлює древо життя, життя людини, яка багато пережила, Зигзагоподібні лінії, що передають хвилі Дніпра, перегукуються з лініями дерева. Створений художником образ співзвучний поезії Тараса Шевченка. В 60-і роки Саєнко створює також твори, присвячені героїчному минулому, зокрема, «Іван Сірко», «Семен-Палій з люлькою — герой Полтавської битви». Та особливо захоплює своєю художньою завершеністю твір «Невільники» за мотивами народних дум та поезії Т. Г. Шевченка.

Усі роки після закінчення інституту Саєнко творить серед тих, кого оспівують його твори. Він пов'язаний з рідним краєм своєю долею, змістом творчості, самим матеріалом, бо золота солома, в буквальному розумінні слова, — дарунок його земляків, колгоспників рідної Борзнянщини. Чи не тому палкою жагучою любов'ю митця зігріто кожний його твір? Кожна соломинка випромінює сяйво сонця. Сама побудова форми у Саєнка виходить з ліній стебла, стрімких, стрілоподібних, гостроколючих. Недаремно великий український письменник, академік Михайло Стелмахов писав про творчість Олександра Ферапонтовича Саєнка: «...З поезії сонця, із сонячного стебла творився незвичайний живопис самотнього художника нашого часу, творився в ім'я народу, на радість людям! Той, хто виріс біля землі, хто любить хліборобський труд, збагне закономірність і поетичність Саєнкового золотого стебла. Для мене особисто за ним відкривається цілий світ моєї рідні, життя якої невіддільне від живого стебла, від золотого врожаю».

Справді золотим врожаєм в житті художника, вінцем його доробку стала персональна виставка Олександра Саєнка, яка нещодавно з великим успіхом була експонована у Києві у виставочному залі Спілки художників УРСР.

На виставці експонувалися не лише визначні твори митця з циклу «Дума про Україну», але й вибвні декоративні тканини, кераміка, меблі, інкрустовані соломкою. У центрі експозиції було улавлене панно Саєнка «Дума про хліб», що вінчає його твори з хліборобського життя. Це епічне монументальне панно відтворює боротьбу народу за хліб і волю впродовж століть. Композиційний центр твору — вітряк, поданий як жива в народі пам'ятка хліборобської праці, безмовний свідок століть, битий громами і вітрами, омийтий дощами та опалений лихоліттями. Та час не владний над ним: вітряк одухотворений, олюднений, справді зачарований. Навколо нього, як у монументальній фресці, відбувається багато подій, різних за часом, за місцем. Але усі вони пов'язані, взаємодіють. Принцип побудови композиції захоплює зіткненнями протилежностей. Ось схилилися долу уярмлені полонянки, яких ведуть на аркани загарбників-поневолювачів. Та вже мчать степом із шаблями козаки-визволителі. Селянин оре на панщині, а над степом уже майорить загравою червоний прапор Жовтня, мчать вершники Революції, червоні козаки.

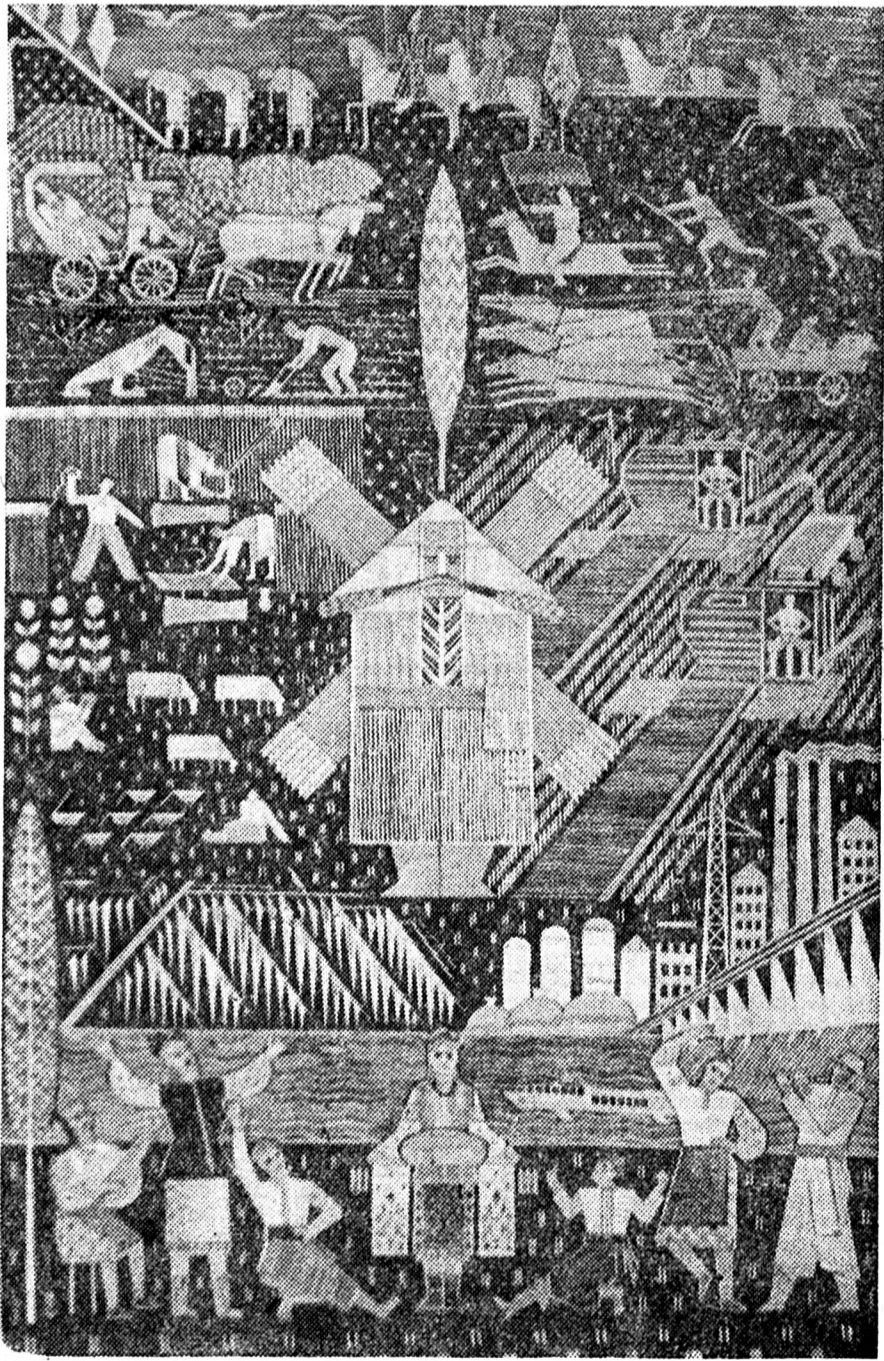
І на цій самій ниві серед золотих хвиль жита сьогодні плывуть комбайни, постають греблі ГЕС і сонячні силуети заводів. У творі домінує золотавий колір, він переважає, він надає радісного звучання всій картині, виливається у ритмах народного танцю. Твір сприймається як велична пісня-дума. Образною мовою сучасника сприймає історію Саєнко у творі «І нарекоша йому Киев» (Засновник Києва — Кий), присвяченому 1500-річчю міста. На виставці експонувалися також твори Саєнка, виконані ним в співтворстві з дочкою Ніною Саєнко, яка багато допомагає йому у творчості. Зокрема в співтворстві створено чудовий твір «Гомін, гомін по діброві».

Виставка Саєнка стала справді святом у художньому житті Києва. Підсумовуючи її великий успіх, мимоволі пригадуємо слова народного художника СРСР, незабутнього Василя Касіяна: «Характерним прикладом того, яких чудових результатів досягає митець, коли вчиться в народі е творчість одного з найстаріших українських художників О. Ф. Саєнка».

22 серпня цього року Саєнкові виповниться 85 років. Він іде до цієї славної дати у розквіті свого сонцяєсного мистецтва, що здобуло справді всенародне визнання. Олександрові Саєнку присвоєно звання народного художника УРСР.

Всю свою творчістю, усім своїм життям митець засвідчує, що він є справді художник рідного народу, що все від його витоків, його джерел, які і дарують митцеві мову сонця, доброти і широті душі народної.

Григорій МЕСТЕЧКІН,
мистецтвознавець.

ПАННО «ДУМА ПРО ХЛІБ».

Редактор
П. БУЛАТОВ.